

Avonturenpad 'Stip'

docentenhandleiding

illustraties: Merlijn Tukker

Inhoudsopgave

1	Omschrijving 'Stip'	2
2	Lessuggesties bij 'Stip'	4
2.1	Vorbereiding	4
2.2	Verwerking.....	5
2.3	Werkboekje van Stip	6
2.4	Liedjes en versjes	7
3	Handleiding voor begeleiders 'Stip'	8
	Bijlage 1: Ontwikkelingsstadia van het lieveheersbeestje	9

Hertenkamp Enkhuizen
Wilhelminaplantsoen 2, 1601 LS Enkhuizen
T: 0228-320 310
E: info@hertenkampenkhuizen.nl
I : www.hertenkampenkhuizen.nl

1 Omschrijving 'Stip'

Voor: onderbouw, groep 1 t/m 4
Wanneer: september/oktober
Duur: ca. 1¹/₄ uur (75 minuten)
Locatie: Hertenkamp Enkhuizen
Tijdinvestering in de klas: ca 1 lesuur

Algemeen

In en om de heemtuin is een leerzaam avonturenpad uitgezet.

De leerlingen gaan in groepjes op stap met "Stip" en gaan langs bij de vrienden van Stip, de lieveheersbeestjes. Bij elk lieveheersbeestje kunnen ze iets ontdekken en beleven, waarbij ze hun omgeving met alle zintuigen waarnemen. Ze leren zich open te stellen voor geluiden, geuren en kleuren en zich in de natuur te gedragen. Elk groepje krijgt een avonturenboekje met verhalen en opdrachten. Het verhaal van "Stip" geeft inzicht in de samenhang van verschillende kenmerken in de natuur.

Doel

De leerlingen maken kennis met de natuur in hun directe leefomgeving. Ze ontdekken op een speelse manier de levensloop van het lieveheersbeestje, als voorbeeld van een insect, en elementen van de herfst.

Inhoud

Door verschillende spel- en leeropdrachten komen de leerlingen veel te weten over verschillende facetten van de natuur. We gebruiken de verschijnselen van het seizoen om aan de leerlingen inzicht te geven in de samenhang van verschillende kenmerken. De levensloop van het lieveheersbeestje wordt concreet benadrukt in de gehele context van de natuur.

De leerlingen gaan kijken, zoeken, luisteren, klimmen, spelletjes doen, leren over de levenscyclus van het lieveheersbeestje en nog veel meer. Ze beleven een avontuur in de natuur. De persoonlijke relatie met de directe leefomgeving wordt gestimuleerd.

Verloop van de activiteit

De activiteit duurt ca. 1¹/₄ uur en vindt plaats bij Hertenkamp Enkhuizen. De klas wordt door een educatieve medewerker. Na een korte inleiding gaat de klas, verdeeld in groepjes, op pad. De begeleiders van de groepjes krijgen bij aanvang het "avonturenboekje" en lezen de opdrachten tijdens de tocht voor. Elk groepje start bij een ander "lieveheersbeestje" en loopt de route in dezelfde richting en in eigen tempo. Er zijn 10 lieveheersbeestjes, bij elk lieveheersbeestje is iets te beleven en te doen. Maak liever 7 opdrachten **mét aandacht**, dan 10 zónder.

Na ongeveer een uur komen alle groepjes terug. De educatieve medewerker sluit de activiteit af met een korte nabespreking van de opdrachten en de belevenissen van de leerlingen.

Organisatie

Op onze locatie staat alles voor de klas klaar. De activiteit wordt zoveel mogelijk door de begeleiders van school uitgevoerd. Er wordt in kleine groepjes van ca. 4 kinderen gewerkt.

Hertenkamp Enkhuizen:

- zorgt voor veilige randvoorwaarden en duidelijke instructies;
- verzorgt de ontvangst en inleiding/afsluiting van de activiteit.

De leerkracht:

- regelt voldoende begeleiding voor de groepjes;
- geeft elke begeleider ruim van tevoren een handleiding (zie pagina. 8);
- bereidt de klas op school voor op de activiteit;
- verdeelt de klas vooraf in groepjes van 4 à 5 kinderen (maximaal 8 groepjes);
- bespreekt de gedragsregels met de kinderen.

Vorbereiding

Het is belangrijk om de kinderen op school voor te bereiden. Een goede voorbereiding draagt bij aan een maximaal resultaat tijdens deze buitenles. Voor de inhoudelijke voorbereiding zijn een aantal lessuggesties voor u verzameld. Uiteraard kunt u zelf meer lesideeën opzoeken.

Daarnaast vragen wij u om de kinderen voor te bereiden op het werken in een nieuw gebied buiten school en in een (voor hen) ongewone werkvorm.

Bespreek de gedragsregels met de klas.

Gedragsregels

- Bij je groepje/begeleider blijven.
- Luisteren naar de opdrachten.
- Niet schreeuwen en/of rennen.
- Op de paden blijven.
- Geen bloemen, planten e.d. plukken.
- Laat dieren met rust, wees zo stil mogelijk om beter te kunnen waarnemen.

Aandachtspunt

Het slagen van de activiteit hangt mede af van de begeleiding. Informeer de begeleiders/ouders tijdig. Zo weet iedereen wat er gaat gebeuren en wat er precies van hem/haar verwacht wordt. Op blz.8 van deze handleiding vind je een speciale handleiding voor begeleiders/ouders.

2 Lessuggesties bij 'Stip'

De lessuggesties die u hier vindt, kunt u naar eigen inzicht gebruiken. Er worden zowel lessuggesties gedaan voor de voorbereiding als voor de verwerking van de activiteit. Naast de aangeboden lessuggesties kunt u veel ideeën op het internet vinden.

2.1 Voorbereiding

Kringgesprek

Ter voorbereiding van deze buitenles kunt u een kringgesprek houden over lieveheersbeestjes en/of over de herfst. U kunt de volgende vragen stellen. Met deze vragen test u de kennis die de kinderen al hebben.

Het lieveheersbeestje

- Wie heeft er wel eens een lieveheersbeestje gezien?
- Hoe zag deze eruit (kleur, aantal stippen, aantal pootjes)?
- Waarom heeft een lieveheersbeestje zo'n harde schild? *om zijn vleugeltjes te beschermen*
- Ken je ook lieveheersbeestjes met een andere kleur? *Er zijn verschillende soorten lieveheersbeestje. Elke soort herken je aan de kleur en het aantal stippen.*
- Wat eet een lieveheersbeestje? *Heel veel bladluizen*
- Wie weet hoe de ontwikkeling van ei tot lieveheersbeestje gaat?
Ei – larve – pop – lieveheersbeestje
- Wat doen lieveheersbeestjes in de winter? *Ze houden een winterslaap en verstoppen zich het liefst onder de losse schors van een boom.*
- Brengen lieveheersbeestjes geluk, of mooi weer? *(filosoferen)*

Herfst

- Hoe merk je dat het herfst wordt? *De dagen worden korter; het wordt kouder; bladeren verkleuren en vallen op de grond; er zijn paddenstoelen en veel spinnen.*
- Wat doen de dieren in de herfst? *Hamsteren voor de winter, ze krijgen een wintervacht, ze trekken zich terug in een holletje of boomspleet, vogels trekken naar het zuiden.*
- Wat gebeurt er met de planten? *De bovenkant sterft af (bladeren verkleuren en vallen af), maar ondergronds blijven ze leven (in wortel, stengel, bol of knol). Sommige planten en bomen hebben zaden en vruchten gemaakt, daar groeien nieuwe planten uit in het voorjaar.*

Werkboekje, liedjes en versjes

U kunt het werkboekje van Stip (zie 2.3) gebruiken ter voorbereiding van het avonturenpad. Ook is het leuk om de kinderen voorafgaand aan het avonturenpad een liedje of versje te leren, zie paragraaf 2.4.

2.2 Verwerking

Kringgesprek

De kinderen hebben tijdens het avonturenpad veel beleefd en veel over het lieveheersbeestje geleerd. In een kringgesprek kunnen de kinderen navertellen wat ze gedaan en geleerd hebben. Ze weten dat het lieveheersbeestje een kever is en dat een kever een insect is. Ze weten dat elk insect 6 pootjes, kop, borststuk, achterlijf, vleugels en facetogen heeft. Ook weten ze dat het aantal stippen niets met de leeftijd van het kevertje te maken heeft. Geef aandacht aan nieuwe begrippen, als: insect, winterslaap, waterplanten, oeverplanten, facetogen en levenscyclus.

Speurtocht naar lieveheersbeestjes

U kunt samen met de kinderen lieveheersbeestjes gaan zoeken op het schoolplein of in de schoolomgeving. Na afloop kunt u de resultaten van de speurtocht met de kinderen bespreken. Gebruik hiervoor de volgende vragen, waarin verschillende aspecten uit het avonturenpad terugkomen.

- Wie heeft er een lieveheersbeestje gevonden?
- Waar is het lieveheersbeestje gevonden?
(op of onder een blaadje, in een boomspleet)
- Wat was het lieveheersbeestje aan het doen?
(eten, schuilen voor de kou of regen, slapen)
- Was het lieveheersbeestje alleen of met meer?
- Hoeveel stippen had het lieveheersbeestje?
- Zijn er familieleden van het lieveheersbeestje, dus met hetzelfde aantal stippen, door andere kinderen gevonden?

Werkboekje, liedjes en versjes

U kunt het werkboekje van Stip (zie 2.3) en liedjes en versjes (zie 2.4) ook gebruiken ter verwerking van het avonturenpad.

Extra voor de groepen 3 en 4

Met de groepen 3 en 4 kunt u iets dieper op de materie ingaan.

De levenscyclus van het lieveheersbeestje

Op de website van schooltv staan verschillende materialen over het leven van het lieveheersbeestje. We hebben een paar geselecteerd:

<https://schooltv.nl/video/popup/het-lieveheersbeestje-een-mooi-en-nuttig-kevertje/#autoplay>

<https://schooltv.nl/video/huisje-boompje-beestje-het-lieveheersbeestje/#q=lieveheersbeestje>

Op pagina 9 van deze handleiding vindt u zes cirkels met de ontwikkelingsstadia van het lieveheersbeestje. Knip de cirkels uit en leg ze op tafel.

Bekijk eerst de clip en laat de leerlingen daarna vertellen wat ze zien op elke cirkel. Leg daarna samen de cirkels in de goede volgorde. Als de cirkels in een ronde liggen, wordt de levenscyclus van het lieveheersbeestje goed zichtbaar. Wat betekent het woord levenscyclus?

Doen: u kunt de kinderen de ontwikkelingsstadia van het lieveheersbeestje (eitje, larve, pop, lieveheersbeestje) laten (na)tekenen.

De levenscyclus van het lieveheersbeestje

In de lente, als de zon warmer wordt, worden de lieveheersbeestjes wakker. Ze vliegen uit. Vrouwtjes en mannetjes gaan op zoek naar elkaar om te paren. Na een week legt het vrouwtje een hoopje **eieren** aan de onderkant van een blad. Uit de eieren komen **larven**, die lijken helemaal niet op hun moeder! Wel gaan ze direct op jacht naar bladluizen. En hoe: ze eten niet, maar ze vreten! En als ze propvol zitten, zoeken ze een rustig plekje waar ze een poosje heel stil hangen. Dit noemen we een **pop**. De huid van de pop is een soort slaapzak. En daarbinnen verandert de larve in een kever. Op een dag kruipt er ineens een **lieveheersbeestje** uit de pop. Eerst is de kever nog een beetje geel, maar al snel wordt hij rood met zwarte stippen.

Eten en gegeten worden: de voedselketen

Alle planten en dieren in de natuur zijn van elkaar afhankelijk. Ze hebben elkaar nodig, de één is het voedsel voor de ander. Kleine dieren eten planten, vervolgens worden ze gegeten door grotere dieren en die, op hun beurt, weer door nog grotere. Dode planten, dieren en uitwerpselen worden weer afgebroken tot voedsel voor planten. Probeer samen met de kinderen de voedselketen van het lieveheersbeestje samen te stellen.

plant → bladluis → lieveheersbeestje → vogel/muis → roofvogel

2.3 Werkboekje van Stip

Voor de leerlingen is er een werkboekje samengesteld met reken-, taal- en tekenpuzzels. We hebben het werkboekje uitgewerkt op twee niveaus: groep 1/2 en groep 3/4. U kunt de leerlingen zowel voorafgaand als na afloop van het avonturenpad in het werkboekje laten werken. De pagina's zijn ook als los werkblad te gebruiken.

U kunt het werkboekje en een aantal kleurplaten downloaden.

2.4 Liedjes en versjes

Versje "Kevertje Kriebelpoot"

Kevertje, kevertje kriebelpoot,
Pootjes zwart en jasje rood,
Hier en daar een nopje
Sprieten op zijn kopje.
Op je handje, op je vel
Kriebelpootje, dat kriebelt wel.
Hoe zo'n kevertje toch heet...?
'k Ben benieuwd of jij dat weet.

Liedje "Lief klein beestje"

Tekst en muziek: Diny Eekma

1. Er loopt een lief klein beest - je bij ons op het raam. Ze
heeft zes dun - ne poot - jes. Een rood jas - je aan.

Er loopt een lief klein beest
Bij ons op het raam.
Ze heeft zes dunne pootjes.
En een rood jasje aan.

Daar zit ze nu te smullen,
Smullen op het blad.
Want oh, ze eet daar luizen
Heerlijk vind ze dat.

Maar met die dunne pootjes
Loopt ze toch heel vlug.
Ze heeft een mooi zwart kopje
Stipjes op haar rug.

Een van die leuke beestjes
Loopt nu op m'n hand.
Maar als ik hard ga blazen
Vliegt ze naar een plant

Liedje "Lieve, rode kriebelbeestje"

Tekst en melodie: Lin de Laat

(Vraag de kinderen of het liedje wel juist is?)

Lieve, rode kriebel-beestje
Zwarte stippen op je rug
Hoeveel dat er dat wel zijn?
Tel ik nu heel vlug

Een, twee, drie, vier, vijf, zes, zeven
Zwarte stippen een per jaar
Nu ik weet hoe oud jij bent
Ben ik helemaal klaar!

Lie- ve, ro- de krie- bel- beest- je, zwar- te stip- pen op je rug,
Een, twee, drie, vier, vijf, zes, ze- ven, zwar- te stip- pen een per jaar,
hoe- veel dat er dat wel zijn, tel ik nu - heel vlug.
nu ik weet hoe oud jij bent, ben ik he- le- maal klaar.

3 Handleiding voor begeleiders 'Stip'

'Stip' is een avonturenpad welke in en rond de heemtuin is uitgezet. Er zijn 10 genummerde lieveheerbeestjes en bij elk is iets bijzonders te beleven.... Zo leren de leerlingen op een speelse manier hun directe leefomgeving waar te nemen. We werken in deze activiteit in groepjes van ca. 4 leerlingen en de activiteit duurt +/- 1¼ uur. Het slagen van deze activiteit hangt mede van de begeleiding af.

Doel van de activiteit

De activiteit is speciaal voor de allerjongsten ontworpen. De opdrachten zijn gericht op het beleven en ontdekken van de natuur. Een ander belangrijk aspect in deze activiteit is de leerhouding van de kinderen en het gedrag in de natuur (en eigen omgeving).

Aanwijzingen

- U begeleidt een groepje kinderen van school.
- Langs het pad staan 10 lieveheersbeestjes. Bij elk lieveheersbeestje hoort een verhaaltje en opdracht.
- Na de inleiding krijgt u het avonturenboekje "Stip". Elke bladzijde in het boekje correspondeert met het nummer van een lieveheersbeestje. Er is een kleine verhaalttekst om voor te lezen en ook iets om te doen. Afhankelijk van het niveau van het groepje kunt u de tekst en opdracht aanpassen (iets weglaten of er iets anders bij verzinnen).
- Bij sommige lieveheersbeestje staat een mandje met de benodigde materialen voor de uitvoering van een opdracht. Zorg er a.u.b. voor dat de materialen alleen worden gebruikt waarvoor ze bedoeld zijn en dat het ook weer opgeruimd wordt.
- Elke groep werkt zelfstandig en in eigen tempo. Het gaat om het beleven en leren en niet om snelheid! Maak liever 7 opdrachten goed, dan 10 half!

Begeleidingstips

- Laat de kinderen (indien mogelijk) bij elke opdracht zitten en lees de opdracht voor.
- Om de aandacht te vergroten kunt u fluisteren.
- Zorg dat alle kinderen in uw groepje betrokken blijven. *(bijvoorbeeld door middel van gerichte vragen te stellen aan een kind dat afgeleid is)*
- Stimuleer de kinderen om veel over hun ervaringen, waarnemingen en bevindingen te vertellen.

Gedragsregels

- Bij je groepje/begeleider blijven.
- Luisteren naar de opdrachten.
- Niet schreeuwen en/of rennen.
- Op de paden blijven.
- Geen bloemen, planten e.d. plukken.
- Laat dieren met rust, wees zo stil mogelijk om beter te kunnen waarnemen.

Veel ontdekking- en belevingsplezier toegewenst!

Bijlage 1: Ontwikkelingsstadia van het lieveheersbeestje

